1979
ژىل
ئاۋغۇست
№15(65)
باھاسى
2 تىيىن

ياشىسۇن ئازاتلىق، دوستلۇق ۋەتىنى
– تەڭلىككە يول ئاچقان سوۋېت ئېلى!

بىزنىڭ ۋەتەن

چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلار
بىلەن مەدەنىي ئالاقە باغلاش سوۋېت
«ۋەتەن» جەمىيىتى قازاق
شوبىسىنىڭ گېزىتى.

ئاق جايىقتىن ئالتايغا قەدەر

بىز ئىنژېنېرلار يېتىشتۈرىمىز

قازاقستان پولىتېخنىكا ئىنستىتۇتىنىڭ رېكتورى، تېخنىكا پەنلىرى دوكتورى، پروفېسسور ئە.ئەشموۋ بىلەن سۆھبەت

ھازىرقى ۋاقىتتا بىزنىڭ ئىنستىتۇتىمىز ژىرىك ئالىي بىلىم يۇرتلارنىڭ بىرىگە ئايلاندى. 1934–ژىلى ئۇنىڭ ئىشىكلىرى دەسلەپ ئېچىلغاندا 145 تالىپ قوبۇل قىلىنغان ئىدى، بۇ ژىلى بولسا، كۈندۈزكى 10 فاكۇلتېتقا 2450 تالىپ قوبۇللاناقچى. بۇ ژىل يېڭىدىن سانائەتلىق–تېخنىكا بولۇمى ئېچىلدى. ئۇنىڭغا 175 شاگىرت قوبۇل قىلىندى. ئارخىتېكتۇرا فاكۇلتېتىدا يېزا قۇرۇلۇشىنى لايىھەلەش بويىچە مۇتەخەسسىسلەر تەييارلايمىز. شۇنىڭ بىلەن بىللە ئاۋتوماتىكا ۋە تېلېمېخانىكا، ئېلېكترون ھېساپلاش ماشىنىلىرى فاكۇلتېتلىرىغا قوبۇل قىلىنغۇچىلارنىڭمۇ سانى ئاشماقتا.

بۇ ژىل گۇرىيېۋ، جېزقازغان، ئۇست–كامېنوگورسك، شېۋچېنكو قاتارلىق سانائەت مەركەزلىرىگە مەخسۇس قوبۇل كومىسسىيەلىرى ئەۋەتىلىپ، تاغ–كان، مېتاللۇرگىيە، نېفت فاكۇلتېتلىرىغا چۈشۈش ئىمتىھانلىرى مەزكۇر شەھەرلەردە ئۇيۇشتۇرۇلدى. سانائەت كارخانىلىرىغا لازىم مۇتەخەسسىسلەرنى يەرلىك ياشلاردىن تەييارلاش چارىسى كادىرلارنى تۇراقلاشتۇرۇش مەسىلىسىدە ياخشى نەتىجە بەرگۈسى.

بۇ ژىل سانائەت كارخانىلىرى ۋە قۇرۇلۇشلارنىڭ يوللانمىلىرى بويىچىمۇ تالىپلار قوبۇللاندى. ئۇلار ئوقۇشنى تاماملىغاندىن كېيىن، ئۆزلىرىنى ئەۋەتكەن سانائەت ئورۇنلىرىدا ئىشلەيدىغان بولىدۇ. بولۇپمۇ ئۇنداق يوللانمىلار بىلەن جېيرېم كان–بېيىتىش كومبىناتى، قاراتاۋ ئىشلەپ چىقىرىش بىرلەشمىلىرىدىن كۆپلەپ ياشلار كەلدى.

ئىنستىتۇتىمىزدا ئوقۇشنى ئارزۇ قىلغۇچىلار ناھايىتى كۆپ بولدى. بىز ئۇلارنىڭ نەتىجىلىك ئىمتىھان بېرىشى ئۈچۈن كېرەكلىك شەرت–شارائىتلارنى يارىتىپ بەردۇق. ئالدى بىلەن ئوقۇشقا كىرمەكچى بولغانلار ياتاقخانا، كىتاپخانىلار بىلەن تەمىنلەندى. بىزنىڭ مەختىمىز–ياشلارنىڭ ئۆز قابىلىيەتلىرى بويىچە كەسىپ تاللاۋېلىشىغا ئىمكانىيەتلەر يارىتىپ، شۇ ئارقىلىق ئۇلارنى خىللاش بولدى. بۇ ژىل ئىنستىتۇتتا تەييارلىنىدىغان 28 خىل مۇتەخەسسىسلىكنىڭ 23تۈرى بويىچە ئىمتىھان ئېكسپېرىمېنتال ئۇسۇل بىلەن ئېلىنىدۇ.

ئاكتيورلار بىلەن ئۇچرىشىش

يېقىندا تۈركستان شەھىرىدىكى «دوستلۇق» كىنوتېئاترىدا «قازاقفىلىم» كىنو ستۇدىيەسى چۈشەرگەن «قان بىلەن تەر» فىلمىدا ئاساسىي روللاردا ئوينىغان گ.شويېكوۋا، قازاقستان س س ر خەلق ئارتىستى ئا. مولدابېكوۋ ۋە باشقا سەنئەتچىلەر بىلەن ئۇچرىشىش بولۇپ ئۆتتى. ئۇنىڭغا جۇمھۇرىيىتىمىزدىكى پېشقەدەم كومپوزىتور ئۇرغىساتلىپىندىيېۋ بىلەن قازاقستان كىنېماتوگرافىستلار ئىتتىپاقى باشقارمىسىنىڭ بىرىنچى سېكرېتارى ئاكىم ئەشىموۋلار قاتناشتى. ئاندىن تاماشىبىنلەرگە س س س ر دۆلەت مۇكاپاتىنىڭ لائۇرېئاتى ئابدىجەمىل نۇرپېيىسوۋنىڭ شۇ ناملىق رومان–ترىلوگىيەسى بويىچە ئىشلەنگەن «قان بىلەن تەر» فىلمى كۆرسىتىلدى.

يېڭى ئەنئەنە

پاۋلوداردا ئوبلۇسلۇق بەدىئىي رەسساملەر مۇزېيى ۋە شەھەرلىك كىتاپخانا قاتارلىق ئىككى چوڭ مەدەنىي مەھكىمە يېڭى بىنالارغا كۆچتى. ئۇلار ئون ئىككى قەۋەتلىك شەۋكەتلىك يېڭى ئىمارەتنىڭ تۆۋەنكى قەۋىتىگە جايلاشتى. ئوبلۇس مەركىزىدىكى چوڭ كوچىلاردىن بولغان كويبىشېۋ نامىدىكى كوچىدا ئۇشبۇ يېڭىلىق مۇناسىۋىتى بىلەن چوڭ بەيرەم بولۇپ ئۆتتى. ئۇنىڭدا ۋەتەن ئۇرۇشى، ئەمگەك مەردانىلىرى ۋە ئىشلەپ چىقىرىش ئىلغارلىرى بىلەن ئۇچرىشىش ئۆتكۈزۈلۈپ، تراكتور زاۋۇدىنىڭ خەلق خورى ۋە باشقا بەدىئىي سەنئەت ئۆمەكلىرى ئويۇن كۆرسەتتى. موشۇ كوچىغا جايلاشقان ئىكاھ سارىيىدا كۆمۈچ ۋە ئالتۇن تويلار ئۆتكۈزۈلۈپ تۇرىدۇ. ئائىلە قۇرغۇچى ياشلار شاتلىق كۈنلىرىنى ئىشانلايدۇ. كېچىسى باغلاردا، كوچىلاردا ئاممىۋىي سەيلىلەر بولىدۇ.

مانا بۇ خىل كوچا بەيرەملىرى پاۋلودار ئوبلۇسىدا ئەنئەنىگە ئايلاندى.

ياش دوختۇرلار يېزىلارغا ئاتلاندى

جامبۇل ئوبلۇسىنىڭ رايون ۋە يېزىلىرىدا دوختۇرلار سانى ژىلسېرى كۆپەيمەكتە ۋە يېڭى شىپاخانىلارمۇ كۆپلەپ سېلىنماقتا. يېقىندا ئوبلۇسنىڭ مەركىزىدىكى شىپاخانىلاردا پېشقەدەم دوختۇرلار يېتەكچىلىكىدە باي تەجرىبىلەر توپلىغان بىر تۈركۈم ياش دوختۇرلار يېزا تىببىي ئورۇنلىرىدا ئىشلەش ئۈچۈن يوللانما ئالدى. سەكسەندىن ئارتۇغراق مۇتەخەسسىسلەر ئەڭ ژىراق مويۇنقۇم، تالاس، سارىسۇ، كراسنوگور رايونلىرىغا بېرىپ ئىشلەشكە خاھىش بىلدۈردى.

«گرانڭ–پرى» مۇكاپاتىنى ئالدى

بېلگىيەنىڭ پايتەختى بريۇسسېل شەھىرىدە ئۆتكۈزۈلگەن سەرگاھلارنىڭ قىتئەلەر ئارا 14–مۇسابىقىسىدا قازاقستاندا خىزمەت كۆرسەتكەن ئارتىستلار سارا قابىغوجىنا بىلەن سۇلتانغالىي شۇكىروۋ «گرانڭ–پرى» مۇكاپاتىغا يەنە سازاۋەر بولدى. شۇنداق قىلىپ، قازاق ئارتىستلىرى سوۋېت ئېسترادا تارىخىدا دەسلەپ خەلق ئارا ئۈچ مۇسابىقىنىڭ غالىپلىرى ئاتالدى. بۇندىن بۇرۇن ئۇلار كارلوۋى ۋارى، پارىژ شەھەرلىرىدە نەينە شۇنداق غالىپلىققا ئېرىشكەن بولسا، بۇ نۆۋەت بېلگىيەدە يەنە شانۇ–شەرەپكە ئېگە بولدى.

ئىككى مىڭ كونسېرت

ئاقتوبە ئوبلۇسىدىكى 97 ئاۋتوكلۇب ئۆتكەن ژىلى دېخانلار ۋە چارۋىچىلار ئارىسىدا ئىككى مىڭدىن كۆپرەك كونسېرت قويۇپ، ئۈچ يېرىم مىڭ لېكسىيە ۋە دوكلادلار ئۆتكەزدى. شۇنىڭدەك مەلۇم ماۋزۇلارغا بېغىشلانغان بىرەر مىڭچە كەچلەر ئۆتكۈزۈپ، ئون مىڭدىن ئارتۇغراق ھەر خىل فىلىملار كۆرسەتتى.

ئاۋتوكلۇبلار بۇ ژىل يېزا ئەمگەكچىلىرى ئارىسىدا ئېستېتىكلىق تەربىيە ئىشلىرىنى يەنىمۇ جانلاندۇرۇشنى كۆزدە تۇتماقتا. ئاۋتوكلۇبلارنىڭ يېقىندا بولۇپ ئۆتكەن ئوبلۇسلۇق كۆرىكىمۇ شۇ يېڭى چارە–تەدبىرلەرنىڭ بىرىدۇر.

* * *

سۈرەتتە: ئالمۇتا ئوبلۇسى، كۈرتى رايونىغا قاراشلىق «ئايدارلى» سوۋخوزىنىڭ شوفيورى ئې.ئابايدىلدانوۋ (ژۇقۇرىدا) ئاشلىق توشۇشتا ئالدىنقىلاردىن بولۇپ كەلمەكتە.

ئورۇم مەۋسۇمىدىن كۆرۈنۈش.

* * *

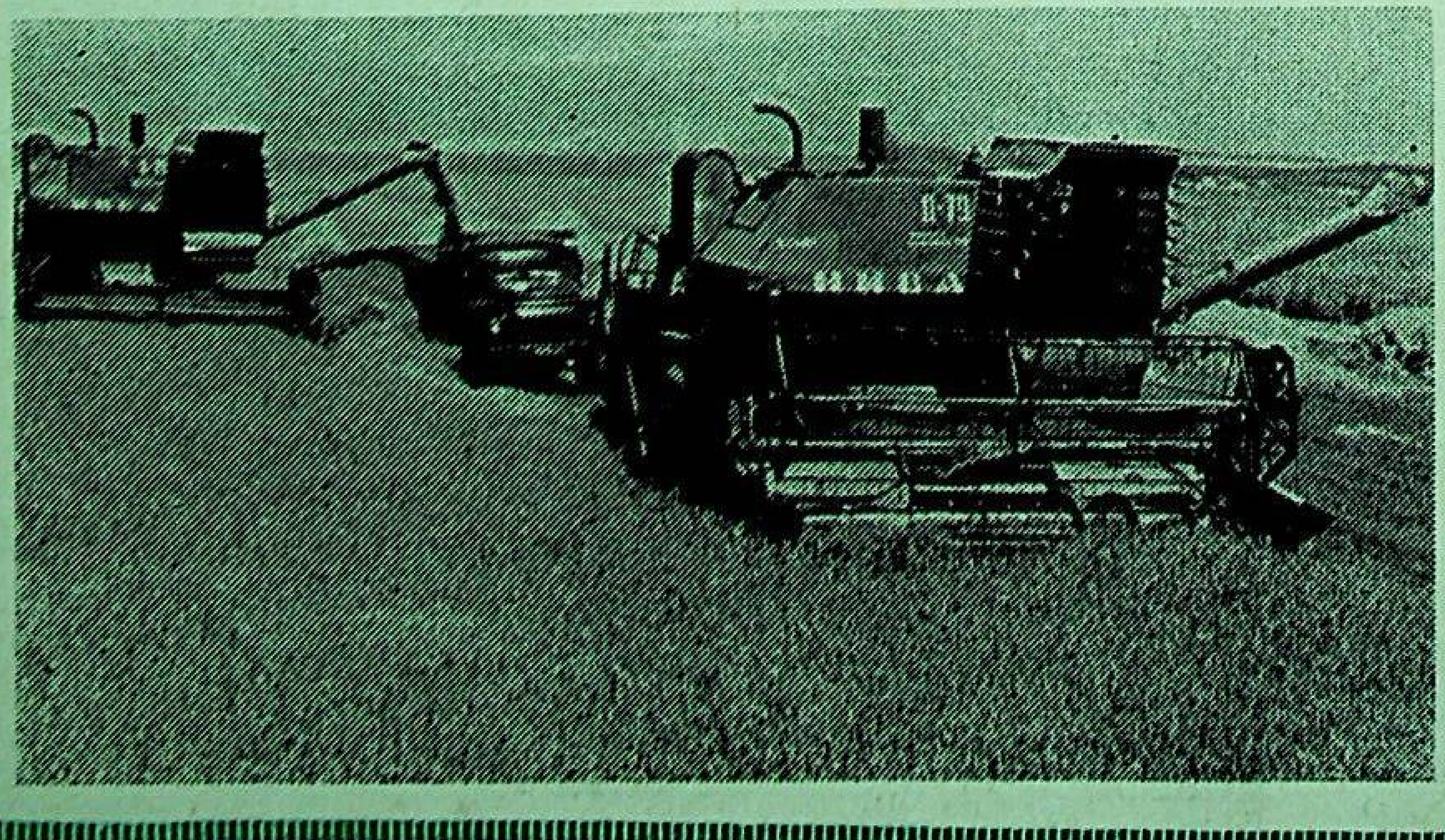

قازاقستان شەھەرلىرى

قوستاناي

توبىل دەرياسىنىڭ چەپ قىرغىقىنى بويلاپ سېلىنغان قوستاناي شەھىرى-سانائەت ۋە يېزا ئىگىلىگى تەڭ تەرەققىي ئەتكەن چوڭ ئوبلۇسنىڭ مەركىزىدۇر.

قوستانايىنىڭ ئىنقىلاپتىن ئاۋالقى مەنزىرىسى قالايمىقان سېلىنغان پاكار-پاكار ياغاش ھەم كۆملاش ئۆيلەردىن ئىبارەت ئىدى. ژىلىغا بىر قېتىم ئۆتكۈزۈلىدىغان تەنتەنىلىك يەرمەنكە تۈپەيلىلا شەھەر داڭ چىقارغان ئىدى. ئۇ چاغلاردا قازاق بايلىرى ۋە رۇس سودىگەرلىرى شەھەرنى ئىگەللەتتى.

بۈگۈنكى قوستاناي ئىرىك سانائەت مەركىزىگە ئايلاندى. بۇ يەردە سۈنئىي تالالار زاۋۇدى، مويۇوت كومبىناتى، چوڭ-چوڭ تىكىنچىلىك ۋە ئاياق كىيىم فابرىكىلىرى، ماشىناسازلىق ۋە قايتا ئىشلەش كارخانىلىرى، ئوزۇق-تۈلۈك كومبىناتلىرى بار.

قوستاناي- بوز يەرلەرنى كەڭ مىقياستا ئۆزلەشتۈرگەن تەۋەنىڭ مەركىزى، ئاشلىق كانى بولغان بۇ ئوبلۇس ھەر ژىلى يۈز مىللىونلىغان پۇت ئاشلىق يېتىشتۈرىدۇ.

كېيىنكى 10 ژىل ئىچىدە شەھەر قىياپىتى تونۇغۇسىز ئۆزگىرىپ، بەلەند بىنالار، مەدەنىيەت سارايلىرى شەھەر ھۆسنىگە ھۆسۈن قوشتى. ھەشەمەتلىك سوۋېتلەر سارىيى، ئۇنىڭ ئالدىدىكى غالىبىيەت مەيدانى، گرازدانلار ۋە ئۇلۇق ۋەتەن ئۇرۇشىنىڭ قەھرىمانلىرىغا بېغىشلاپ ئورنىتىلغان خاتىرە ھەيكەللەر ئالاھىدە كۆزگە چۈشىدۇ.

قازاق خەلقىنىڭ ئۇنجا مەرىپەتچىسى ئىبراي ئالتىنسارىن ئارمان قىلغان مەدەنىيەت ئوچاقلىرى كۆپىيىپ، پايانسىز دالاغا نۇر چاچتى. خەلق قەھرىمانى ئامانكېلدى ئىمانوۋ نامىدىكى دارىلمۇئەللىمىن ژۇقۇرى مەلۇماتلىق مۇئەللىملەر تەييارلايدۇ. تېببىي بىلىم يۇرتى بىلەن تېلېۋىزىيە مەركىزى، دراما تېئاترى بىلەن فىلارمونىيە، ئۆلكە تونۇش مۇزېيى بىلەن كلۇبلار قوستانايىنىڭ جوش ئۇرۇپ تۇرغان مەدەنىي ھاياتىنىڭ شاھىتلىرىدۇر.

شەھەردىكى «سېلىنىي»، «تۇرىست» ناملىق زامانىۋى مېھمانخانىلار، قازاق ئوتتۇرا مەكتەپلىرىنىڭ بىنالىرى شەھەرنىڭ يېڭى قىياپىتىنى روشەن كۆرسىتىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا كوئوپېراتىۋ، ئېغىر سانائەت، ئاۋتوموبىل يوللىرى قۇرۇلۇشى بىلىم يۇرتلىرى، ھۈنەر مەكتەپلىرى، ئىشچى ياشلار مەكتەپلىرى، ئۇمۇمىي تەلىم-تەربىيە بېرىدىغان 30 چە مەكتەپ، 8 كىتاپخانە، پىئونېرلار سارىيى، ئوتلىغان باللار باغچىلىرى-مانا بۇلارنىڭ ھەممىسى قوستانايلىقلارغا بىپۇل خىزمەت قىلىدۇ.

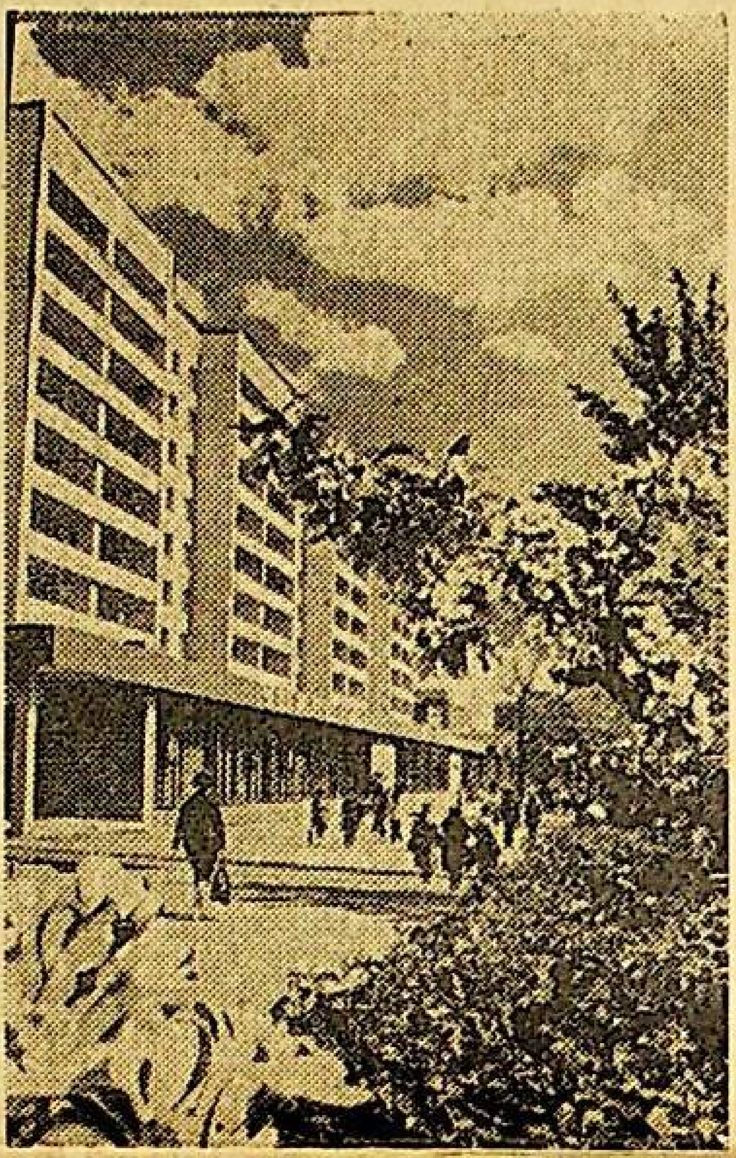

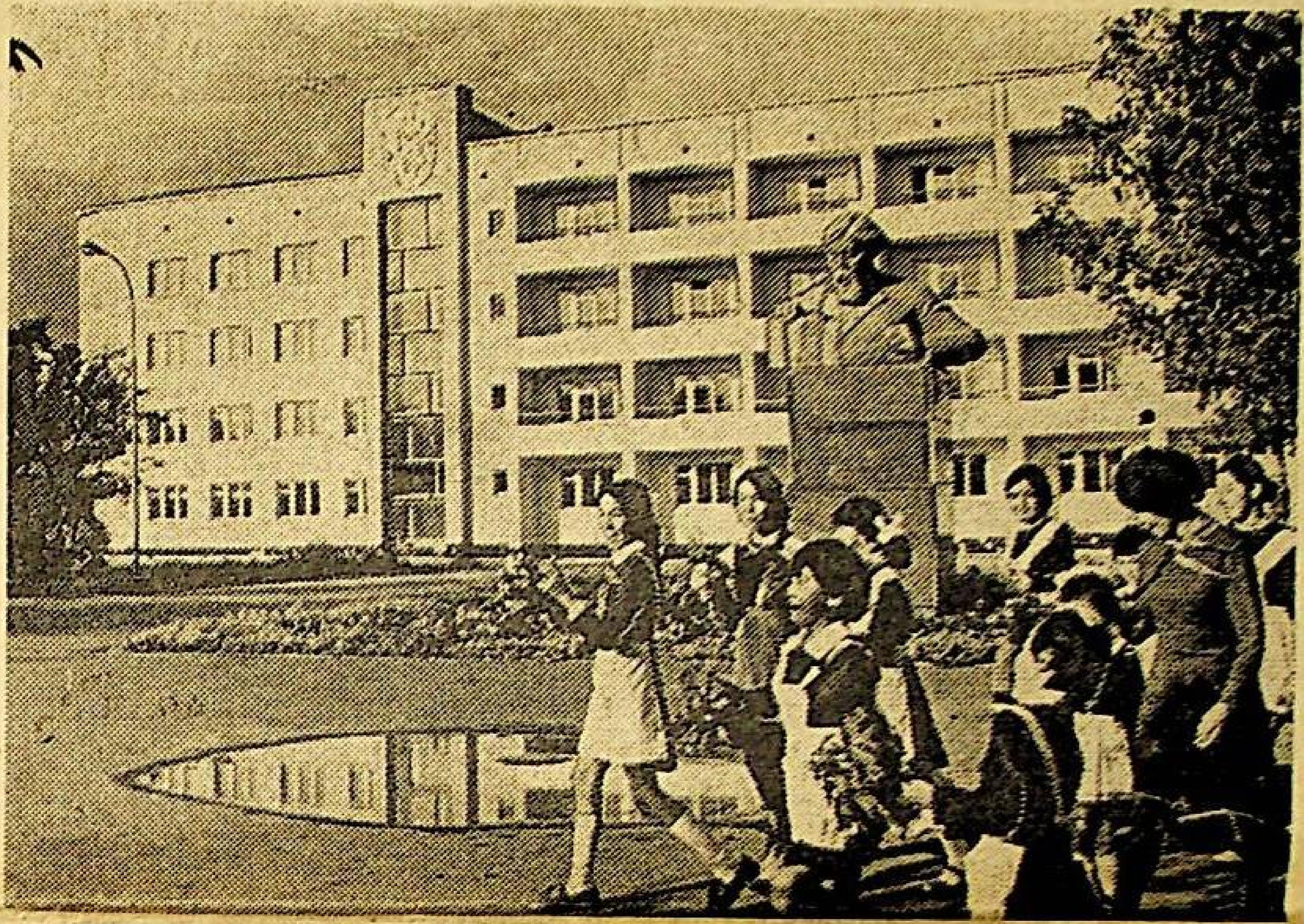

سۈرەتلەردە: لېنىن نامىدىكى كوچىدىكى يېڭى سېلىنغان تۇرالغۇ ئۆيلەر. قوستاناي شەھىرى كۈندىن كۈنگە گۈللەنمەكتە.

لېنىنگراد ئۇيغۇرشۇناسلىرىنىڭ پائالىيىتى

لېنىنگرادلىق تارىخچى ئا.رىشىتوۋ قازاقستان ۋە ئوتتۇرا ئازىيە جۇمھۇرىيەتلىرىدىكى ئۇيغۇر يېزىلىرىنىڭ ناملىرىنى، بۇ جايلاردىكى ئاھالىنىڭ ھاياتىنى ياخشى بىلىدۇ، كۆپلىگەن شەخسلەر بىلەن تونۇشلۇقىمۇ بار. چۈنكى ئۇ، ئېتنوگراف سۈپىتى بىلەن سوۋېت ئۇيغۇرلىرى ياشايدىغان رايونلارنى ئىلمىي ئېكسپېدىتسىيەلەر تەركىۋىدە بىر نەچچە قېتىم زىيارەت قىلغان بولۇپ، تەتقىق قىلىشقا لازىملىق باي ماتېرىياللار توپلىغان.

يېقىندا تارىخ پەنلىرىنىڭ كاندىداتى ئا. رىشىتوۋ ئالمۇتىدا بولغىنىدا «بىزنىڭ ۋەتەن» گېزىتىنىڭ مۇخبىرى بىلەن ئۇچرىشىپ، ئۇنىڭ سوئاللىرىغا جاۋاپ بەرگەن ئىدى. شۇ سۆھبەتنىڭ قىسقىچە مەزمۇنىنى گېزىتخانلارغا ھاۋالە قىلدۇق.

سوئال: يېزىلارنى ئارىلىغاندا ئۇيغۇرلارنىڭ مەئىشى ھاياتىدا، توي-جاي، باغ-ۋاران قىلىشىدا، كىيىنىشىدە، ئۆرپ-ئادەتلىرىدە نېمىلەر كۆزىڭىزگە ئالاھىدە چېلىقتى؟

ئا.رىشىتوۋ: بىزنىڭ ئېلېكترونىكا، كوسمۇس، ئىلمىي-تېخنىكا تەرەققىياتى دەۋرىمىزدە سوۋېت ئۇيغۇرلىرىنىڭ زامانىۋى تەلەپلەرگە، يېڭى رەسمىي-قائىدىلەرگە ۋە مودىلارغا لايىق تۇرمۇش كەچۈرۋاتقانلىقى ھە دىگەندىلا بايقىلىدۇ. يېزىلاردىكى ھويلا-ئاراملاردا شەخسىي يېنىك ماشىنىلار، زامانىۋى ئۆيلەردە رەڭلىك تېلېۋىزورلار، يېڭى مېبېل، كىتاپ، گېزىت-ژۇرناللار بولۇشىغا قارىماستىن، ساھىپخانلار ئۆزلىرىنىڭ قەدىمىي ئەنئەنىلىرىنى ئېھتىيات بىلەن ساقلىماقتا. ھەر بىر ئائىلىنىڭ باغ-ۋارنى بار. ھويلىلاردا گۈلخانلار، تونۇرلار كۆرىسىز. كىيىملىرى شەھەرلىكلەردىن قىلىشمايدۇ. توي-تۆكۈنلەر، كۆپلىگەن ئۆرپ-ئادەتلەر بۇرۇنقى قېلىپىدا ساقلانغان. يېڭى تەرتىپ بىلەن سېلىنغان ئۆيلەردە ئەنئەنىلىك دالانلارنى، پېشايۋانلارنى، ھويلىلاردا باراڭلارنى، سۇپا-بۇلۇڭلەرنى كۆرۈش مۇمكىن.

سوئال: ئەندى لېنىنگرادلىق ئۇيغۇرشۇناسلارنىڭ پائالىيىتى ھەققىدە ئېيتىپ بەرسىڭىز؟

ئا.رىشىتوۋ: لېنىنگراد شەھىرى ئىلگىرىدىنلا ئۇيغۇرشۇناسلىق پەنىنىڭ ئىرىك مەركەزلىرىدىن بولۇپ كەلگەن. ھازىر بۇ ساھانىڭ دەرگاھى ئىنتايىن كەڭىيىپ كەتتى. ئالىملار ئۇيغۇر تارىخىنى، مەدەنىيىتىنى، ئەتراپلىق، چوڭقۇر تەتقىق قىلىش نەتىجىسىدە كۆپلىگەن ئىلمىي ئەمگەكلەرنى مەيدانغا ئاتتى. مەسىلەن، ئازىيە خەلقلىرىنىڭ تارىخى توغرىلىق يېقىنقى ژىللاردا لېنىنگرادتا نەشىر قىلىنغان 20 توملۇق مەجمۇئەنىڭ پۈتۈنلەي بىر تومى ئۇيغۇرلارغا بېغىشلىنىپ، ئۇنىڭدا بۇ خەلقنىڭ قەدىمىي زامانلاردىن تا بۈگۈنكى كۈنگىچە بولغان باي تارىخى كەڭ يورىتىلىدۇ.

سوئال: مەلۇمكى، ئۇيغۇرلار ئۆزلىرىنىڭ كۆپ ئەسىرلىك تارىخى داۋامىدا باشقا خەلقلەرنىڭ تارىخىي تەرەققىيات جەريانلىرىغا ئىجابىي تەسىر كۆرسىتىپ كەلگەنلىكى ئالىملار تەرىپىدىن ئەستىقلەنمەكتە.

ئا.رىشىتوۋ: توغرا، بۇ تارىخىي ھەقىقەتنى . لېنىنگراد ئالىملىرىمۇ ئېتىراپ قىلماقتا. مەسىلەن، كۆزگە كۆرۈنگەن ئالىم، تارىخ پەنلىرىنىڭ دوكتورى ل.پوتاپوۋ كۆپ ژىللىق چوڭقۇر تەتقىقاتلار ژۈرگۈزۈش ئاساسىدا بېباھا ئىلمىي خۇلاسىلارنى مۇجەسسەملەشتۈردى. ئۆرغۇتلىغان تارىخىي فاكتلارغا ئاساسلانغان ھالدا پروفېسسور ل. پوتاپوۋ ئالتاي-سايان خەلقلىرىنىڭ، شۇنداقلا باشقۇرتلارنىڭ ماددىي ۋە مەنىۋى مەدەنىيىتىنىڭ، تىلىنىڭ شەكىللىنىشىگە، تەرەققىي ئېتىشىگە، ھەتتا مەزكۇر خەلقنىڭ مىللەت بولۇپ شەكىللىنىشى قاتارلىق جەريانلارغا ئۇيغۇرلارنىڭ ئىجابىي تەسىر كۆرسەتكەنلىكى توغرىلىق فاكتلار تېپىلىۋاتقانلىقىنى ئەستىقلىدى.

سوئال: لېنىنگراد ئۇيغۇرشۇناسلىرى پائالىيىتى ھەققىدە يەنە نېمىلەرنى ئېيتقان بولار ئىدىڭىز؟

ئا.رىشىتوۋ: ھازىرقى ۋاقىتتا ئۇيغۇرشۇناسلىق بويىچە بىزنىڭ ئالىملار سسسر پەنلەر ئاكادېمىيەسىنىڭ لېنىنگرادتىكى تىل-ئەدەبىيات، تارىخ، ئېتنوگرافىيە ئىنستىتۇتلىرىدا ئىش ئېلىپ بارماقتا. بولۇپمۇ پارىسچە ئىجات قىلغان ئۇيغۇر شائىرلىرىنىڭ قولىيازمىلىرىنى رەتلەش، كوچىرىش، تەرجىمە قىلىش ساھاسىدىكى ئىشلارنى، ئۇيغۇر خەلقىنىڭ تارىخىغا ئائىت كۆپلىگەن قولىيازمىلارنى، كىتاپلارنى تەپسىلىي ئۆگىنىش ۋە تەتقىق قىلىش ئىشلىرى كەڭ مىقياستا ئېلىپ بېرىلىۋاتقانلىقىنى ئېيتىش كۇپايە. بۇ ساھادا كۆپلىگەن ئىستىداتلىق ئالىملار ئۈزۈشلۇق خىزمەت قىلماقتا.

دوستلۇق، تىنچلىق، ياشلىق بەيرىمى

بىر نەچچە يىلقى ۋاقىت داۋامىدا موسكۋا، لېنىنگراد، رىگا، ۋىلنيۇس، كىيېۋ ستادىئونلىرىدا، ئەڭ ياخشى سپورت زاللىرىدا ۋە باسسېينلىرىدا، تاللىن قولتۇقىنىڭ ئاكۋاتورىيەسىدە سسسر خەلقلىرىنىڭ 7-يازلىق سپارتاكىئادىسىنىڭ فىنال مۇسابىقىلىرى-بىزنىڭ تەن-تەربىيە ھەرىكىتىمىزنىڭ ئۇمۇم خەلق بايقىسى ئۆتكۈزۈلدى. بۇ سوۋېت خەلقى سالامەتلىكىنىڭ، كۈچىنىڭ ۋە ياشلىقىنىڭ بەيرىمى، بارلىق ئىتتىپاقداش جۇمھۇرىيەتلەر سپورت مۇۋەپپەقىيەتلىرىنىڭ نامايىشى بولدى.

سپارتاكىئادا پروگراممىسى ئوز كۆلىمى بويىچە ئولىمپىيادا ئويۇنلىرىدىن ئېشىپ كەتتى-مۇسابىقىلارنىڭ قاتناشقۇچىلىرى سپورتنىڭ 30 تۈرى بويىچە كۈچ سىناشتى. دەسلەپكى قېتىم سپارتاكىئادىدا چەت ئەللىك سپورتچىلار قاتناشتى. بارلىق قىتئەلەردىكى 84 مەملىكەتنىڭ ۋەكىللىرى سوۋېت سپورتچىلىرى بىلەن سپارتاكىئادا مۇكاپاتلىرى ئۈچۈن كۆرەشتى. بىزنىڭ تاماشىبىنلىرىمىز ئېفيوپىيەدىن كەلگەن ئەجايىپ سپورتچى-مىرىتس يىفتېرنى ئالقىشلار بىلەن قارشى ئالدى، ئۇ 5 ۋە 10 كىلومېتىر ئارىلىقلارغا يۈگۈرۈشتە ئىككى قېتىم چېمپىئون ئاتالدى. تاماشىبىنلار شۇنداقلا ئاۋستىرىيەلىك سپورتچى قىز مىشېل فوردنىمۇ ئالقىشلار بىلەن قارشى ئالدى، ئەركىن ستىل بىلەن ئۈزۈشتە ئۇنىڭغا تەڭ كەلگۈچىلەر بولمىدى.

كۇبانىڭ بوكسچىلىرى بىلەن ۋولېيبولچىلىرى، رۇمىنىيەنىڭ قولۋاقتا ئۈزگۈچىلىرى، ياپونىيەنىڭ دزيۇدو كۆرەش ماھىرلىرى، ئامېرىكىنىڭ يېنىك ئاتلېتلىرى، بارلىق چەت ئەللىك مېھمانلار سوۋېت سپورت ئىشقىۋازلىرىنىڭ ئۇنتۇلغۇسىز تولۇق يوسۇندا سەزدى.

5-ئاۋغۇست كۈنى ۋ.ئى. لېنىن نامىدىكى ستادىئوندا سپارتاكىئادىنىڭ تەنتەنىلىك يېپىلىش مۇراسىمى بولۇپ ئۆتتى. ستادىئون ئۈستىدە رەڭمۇ-رەڭ سالۇتلار پارلىدى.

سسسر دۆلەت گىمنى سادالىرى ئاستىدا سپارتاكىئادا بايرىقى ئاستا تۆۋەن چۈشۈرۈلدى. سپارتاكىئادا مەشئىلى ئۆچتى. لېكىن ئۇنىڭ زەررىسىنى مۇسابىقىنىڭ بارلىق قاتناشقۇچىلىرى، تاماشىبىنلار ئۆز قەلبىدە ئېلىپ كەتتى.

(تاسس.)

قەدىمىي خاتىرىلەر ئەكسىگە كەلتۈرۈلمەكتە

جامبۇللىقلار ئۆز ئوبلۇسىنىڭ قەدىمىي تارىخى بىلەن تونۇشۇش ئۈچۈن يەنە بىر ياخشى مۇمكىنچىلىككە ئېرىشتى.

11-ئەسىر ئارخىتېكتۇرا يادىكارلىقلىرىدىن قاراخان مازارىنى ئەكسىگە كەلتۈرۈش ئاياقلاشقاندىن كېيىن بۇ يەردە مۇزېي ئېچىلدى.

قاراخان مازارىنىڭ ئىلگەركى ئارخىتېكتۇرىلىق قىياپىتى ساقلانغىنى بىلەن، ۋاقىت ئۆتكەنلىكتىن ئۇنىڭ سىرتقى نەقىشلىرى ئۆچۈرۈلگەن، شۇنىڭغا باقماي مەزكۇر مازار بۈگۈنمۇ تارازنىڭ قەدىمىي ھالىتىدىن ئۇمۇمىي دەرەك بېرەلەيدۇ. ئەدەبىي مەلۇماتلارغا قارىغاندا، تارازنىڭ ھۇلى سېلىنغىنىغا 1400 ژىلدىن كۆپرەك جەريان ئۆتكەن. 10-12-ئەسىرلەردىلا قازاقستان ۋە ئوتتۇرا ئازىيەدە ئۇيىنىڭ ئۈستىنى يېپىش ئارخىتېكتۇرىلىق-قۇرۇلۇش ئۇسۇللىرى پەيدىنپەي ئۆزگىرىپ موزائىكا بىلەن بېزەتىلگەن بىنالار پەيدا بولۇشقا باشلىغان. قاراخان مازارىنىڭ دەسلەپكى شەكلى ئەينە شۇنداق يادىكارلىقلارنىڭ بىرى ئىدى.

جۇمھۇرىيەتتىكى بۇ تېرىقىدىكى ئەللىك بەش مۇزېينىڭ بىرى ھېساپلانغان مەزكۇر مازار-تارىخىي ۋە مەدەنىي يادىكارلىقلارغا ئەستايىدىل ئەھمىيەت بېرىشنىڭ دەلىلىدۇر.

سۈرەتتە: ئالمۇتا تومۇر يول مەدەنىيەت سارىيىنىڭ سەنئەت ھەۋەسكارلىرى.

چەت

ئەللەردە

«شپىگېل» ژۇرنالى خىتايدىكى ئەھۋال ھەققىدە

بونن. غەربىي گېرمانىيەدە چىقىدىغان «شپىگېل» ژۇرنالى ماقالە ئېلان قىلىپ، ئۇنىڭدا، دىڭ شاۋپىڭ تەكلىپ قىلغان «يېڭى چوڭ سەكرەپ ئىلگىرىلەش» خىتايلارنى ئانچىلا ئىلگىرى سىلجىتالمىدى، دەپ تەكىتلەيدۇ. ئاندىن ژۇرنال ئىناۋەتلىك مەنبەلەرگە ئاساسلانغان ھالدا خىتاي كومپارتىيەسى مەركىزىي كومىتېتى رەئىسىنىڭ مۇئاۋىنى لى شەن نيەنىڭ سۆزگە چىقىپ خىتاي ئىقتىسادى بۈگۈنكى كۈندە باشتىن كەچۈرۈۋاتقان قىيىنچىلىقلارنى كۆرسىتىپ ئۆتكەنلىكىنى تەستىقلىدى.

ژۇرنال مەزكۇر مەنبەلەرگە ئاساسلىنىپ، خىتاي خەلق جۇمھۇرىيىتى دۆلەت بيۇدژېتىنىڭ دېفىتسىتى بۇ يىل ئون ملليارد يۈەندىن ئېشىپ كېتىدۇ، شۇڭلاشقا ھۆكۈمەت چىقىملىرىنى كەسكىن قىسقارتىشقا توغرا كېلىدۇ، دەپ كۆرسىتىدۇ.

ئايرىم مىنىستىرلىكلەر بويىچە ئىشسىزلارنىڭ سانى ھازىرنىڭ ئۆزىدىلا 20 مىللىون ئادەمنى تەشكىل قىلىدۇ. يېقىن ئارىدا ئۇلارنىڭ سانى يەنە 3 مىللىون ئادەمگە كۆپىيىدىغانلىقى كۈتۈلمەكتە. بۇ يىل كۈزدە مەكتەپلەرنى تاماملىغۇچىلار ئىش كۈچى بازارىنى تولدۇرۇپ تاشلىغاندا، دەپ تەكىتلەيدۇ ژۇرنال، ياش خىتايلىقلارنىڭ كۈرىشى تېخىمۇ شىددەتلىك بولغۇسى. ھازىرنىڭ ئۆزىدىلا ياشلاردىن 4 مىللىون ئادەم ئىشسىزدۇر.

ژۇرنال لى شەن نيەنىڭ يۈز مىللىونغا يېقىن خىتايلىقلار تويۇپ غىزا يېمەيدۇ، دېگەن پىكرىنى مىسالغا كەلتۈرگەن.

بېيجىڭنىڭ تاشقى سودا سىياسىتىغى، دەپ يازىدۇ ئاندىن ژۇرنال، ھازىرنىڭ ئۆزىدىلا بوھرانچىلىققا دۇچ بولماقتا. فېۋرال ئايدىن تارتىپ ياپون سانائەت ئۈسكۈنە-جابدۇقلىرىنى ئىمپورت قىلىشقا بېرىلگەن بارلىق زاكازلار ھەرىكەتسىز قالدۇرۇلغان. نىدېرلاندىيە بىلەن بولغان كرېدىت توغرىلىق كېلىشىملەر نامەلۇم ۋاقىتقا كېيىن قالدۇرۇلغان. خىتايغا 30 مىللىون دوللار مىقتاردا قەرز بېرىش توغرىلىق ئامېرىكىنىڭ «چېيز مانخېتتېن بېنك» بانكىسى بىلەن تۈزۈلگەن كېلىشىم كۈچىدىن قالدۇرۇلدى.

خىتاي، دەپ يازىدۇ ژۇرنال، چەت ئەل كاپىتالىنىڭ قاتنىشىشىدىن مەنپىيەتداردۇر: ئۇ، ھەتتا كارخانىلارنى ئىدارە قىلىش خۇسۇسىدا چەت ئەللەرگە ھوقۇق بېرىشكە تەيياردۇر، بۇ ھەقتە خىتاي رەھبەرلىرى باۋارىيە ھۆكۈمىتى ئېگىلىك ۋە يول-قاتناش مىنىستىرى ئا. ياۋمان يېقىندا بېيجىڭدە بولغاندا ئۇنىڭ بىلەن مۇزاكىرىلەر ئېلىپ بارغان.

ت ئا س س

بېيجىڭ «كەچۈرۈم سورىماقتا»

ئىران تېلېۋىزىيەسىنىڭ خەۋەر قىلىشىچە، پاكىستان پرېزىدېنتىنىڭ تاشقى ئىشلار بويىچە مەسلىھەتچىسى، ئاياتوللا ھومەينى بىلەن ئۇچرىشىشى ۋاقتىدا، ئۇنىڭغا ئۆتكەن يىلى ئاۋغۇستتا ئىرانغا قىلغان سەپىرى ئۈچۈن «كۆچۈرۈم سورىغان» خۇاگوفېڭنىڭ ئېغىزچە سالىمىنى يەتكۈزگەن. «مەن غۇلىتىلغان شاھ ھۆكۈمرانلىقى ۋاقتىدا ئىرانغا قىلغان سەپىرىم ئۈچۈن ھومەينىدىن كەچۈرۈم سورايمەن ۋە ئىران ئىسلام جۇمھۇرىيىتىنى قوللاپ-قۇۋۋەتلەش توغرىلىق بىلدۈرىمەن»، دېيىلىدۇ سالامدا.

خۇاگوفېڭنىڭ ئىرانغا قىلغان سەپىرى، مەلۇمكى، ئادەتتىكىدەك «ھۆرمەت كۆرسىتىش سەپىرى» بولمىدى، بايقىغۇچىلار بۇ سەپەرنى مۇھاكىمە قىلىپ، خىتاي خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ يېقىن شەرقتە ۋە پارس قولتۇغىدا، بىرىنچى نۆۋەتتە نېفت چىقىدىغان ئەللەردە ئۆز تەسىرىنىڭ تايانچى پۇنكىتلىرىنى قۇرۇشقا ئۇچۇقتىن-ئۇچۇق تىرىشىۋاتقانلىقىنى بىر ئېغىزدىن تەكىتلىدى. شۇنىڭ بىلەن بىللە باشقا ئەرسىمۇ تەكىتلەندى-خىتاي رەھبىرىنىڭ ئىرانغا قىلغان سەپىرى ئىمپېرىيالىستىك دائىرىلەرنىڭ، ھەممىدىن ئاۋال ئامېرىكا قوشما شىتاتلىرىنىڭ ياردىمى ئارقىلىق ھاكىمىيەت بېشىدا كېلىۋاتقان رېاكسىيون شاھ ھۆكۈمىتى چوڭقۇر بوھراننى باشتىن كەچۈرۈۋاتقان، خەلقنىڭ قانلىق شاھ دىكتاتۇرىسىغا قارشى نارازىلىق دولقۇنى بارغانسېرى ئۇۋۇج ئېلىۋاتقان دەۋرىدە بولدى.

خۇا ئىراندا بولۇپ شاھنىڭ سىياسىتىنى ھەر قانداق ماختاۋاتقان چېغىدا، بېيجىڭ ئېمىسسارىغا تېھراننىڭ سىمۋوللۇق «ئالتۇن ئاچقۇچى» تەنتەنىلىك رەۋىشتە تاپشۇرۇلغان كۈنلەردە، چەت ئەل مەتبۇئاتى پولىتسىيەنىڭ نامايىشچىلارنى تېبرىزدىكى ئاممىۋىي غۇل-غۇللار ۋاقتىدا ئوققا تۇتقانلىقى توغرىلىق، سارى، كېرېدژ ۋە باشقا شەھەرلەردىكى شاھقا قارشى نامايىشلار توغرىلىق، ئارمىيەگە «تەرتىپنى ئازارەت قىلىش» تاپشۇرۇلغانلىقى توغرىلىق، شاھنىڭ مەخپىي پولىتسىيەسى س ئاۋ ئاك تۈرمىلىرىدە ۋەتەنپەرۋەرلەرنى ئاممىۋىي رەۋىشتە جازالاش توغرىلىق خەۋەر قىلغان ئىدى. مانا دەل شۇ دەۋىردە دۇنيا، ئانگلىيەنىڭ «دېيلى تېلېگراف» گېزىتىنىڭ سۆزى بىلەن ئېيتقاندا، «ئىككى باشلىق ئوتتۇرىسىدا-ئىران شاھى بىلەن خۇاگوفېڭ ئوتتۇرىسىدا ناھايىتى ياخشى شەخسىي مۇناسىۋەتلەر ئورنىتىلغانلىقىنى» بىلدى! «شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا، ئانتىكوممۇنىزم ئىران سىياسىتىنى ئىلھاملاندۇرۇۋاتقان چاغدا، ئىران ھاكىمىيەت ئورۇنلىرى خەلق ھەرىكىتىنى باستۇرۇش ئۈچۈن بارلىق چارىلەرنى كۆرۈۋاتقان چاغدا خۇاگوفېڭ ئۆزىنىڭ «شاھ بىلەن ئىشەشلىك مۇناسىۋەتلىرىنى» نامايىش قىلغان ھالدا تېھراندا بولۇش قەرەللىنى ئۇزارتتى»-دەپ يازدى شۇ دەۋىردە كۇبانىڭ «گرانما» گېزىتى. «خۇاگوفېڭ تەگدىشى يوق بوھراننى باشتىن كەچۈرۈۋاتقان ھۆكۈمەتنى مەخپىي رەۋىشتە قوللاپ-قۇۋۋەتلىدى»، دەپ تەكىتلىدى پارىژنىڭ «ماتېڭ» گېزىتى.

مانا ئەندى، ئىراندا يۈز بەرگەن ئىنقىلاپ نەتىجىسىدە شاھنىڭ رېاكسىيون ھۆكۈمىتىنىڭ غۇلىشىدىن كېيىن يېرىم يىلدىن ئوشۇق ۋاقىت ئۆتكەندە، بېيجىڭ خۇاگوفېڭ ئارقىلىق ئۆزىنىڭ بۇ خەلققە قارشى دىكتاتۇرىنى قوللاپ-قۇۋۋەتلىگەنلىكى ئۈچۈن «كەچۈرۈم سورىماقتا» ۋە ئۆزىنى ئورۇپ «ئىراننىڭ يېڭى ھۆكۈمىتىنى قوللاپ-قۇۋۋەتلەيدىغانلىقى» توغرىلىق ئېلان قىلماقتا. بۇ ئىككى يۈزلۈك «كەچۈرۈم سوراش» ئارقىلىق، مەلۇمكى، ئۆزىنىڭ خەلققە قارشى پائالىيىتىدە تاشقىرىدىن بولغان قوللاپ-قۇۋۋەتلەشكە، شۇ جۈملىدىن بېيجىڭنىڭ قوللاپ-قۇۋۋەتلىشىگە تايانغان شاھنىڭ قانلىق ھۆكۈمىتىنىڭ ئېگىلىغان قۇرۇۋانلىرىنى تىرىلدۈرۈۋېلىش مۇمكىن ئەمەس.

سسسردا ھاياتقا يوللانما ئالدى

بۇ يىل 9 مىڭغا قەدەر چەت ئەللىك ياشلار سوۋېت ئالىي بىلىم يۇرتلىرىنى، تېخنىكۇملارنى تامامىلىدى، بىزنىڭ مەملىكىتىمىزدە ملكە ئاشۇردى، كاندىداتلىق دىسسېرتاتسىيەلىرىنى ياقلىدى. بۇ مۇناسىۋەت بىلەن موسكۋادا بولۇپ ئۆتكەن تەنتەنىلىك كەچتە ئۇلارنى مىنىستىرلىكلەر رەھبەرلىرى، كپسس مەركىزىي كومىتېتى مەسئۇل خادىملىرى تەبرىكلىدى.

كەچتە سوۋېت ھۆكۈمىتىگە ۋە خەلقىگە ھىندىستان، كولۇمبىيە، ۋيېتنام، گېرمانىيە دېموكراتىك جۇمھۇرىيىتى ياشلىرى سەممىي تەشەككۈرلەر ئىزھار قىلدى.

— مەن 1965 ـ يىلى كىيېۋ دارىلفۇنۇنىنى تەييارلىق كۇرسىغا كەلدىم، ـ دېدى ھىندى داس گۇپتا خىتانشۇكۇمار. ـ دەسلەپ ھەممە ماڭا ناتونۇش بولدى. لېكىن مەن ھېچ قاچان يالغۇزلۇق سەزمىدىم. سوۋېت كىشىلىرى مېنى سەممىي ۋە شادۇ-خورام قوبۇللىدى.

ھەر خىل ئەللەر گراژدانلىرى سسسردا ئالغان بىلىم، دەپ تەكىتلىدى داس گۇپتا ئۆز خەلقلىرىنىڭ پاراۋەنلىكى يولىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زىمبابۋېدىن كېلىپ موسكۋا ئاۋتوموبىل يوللىرى ئىنستىتۇتىنى تاماملىغان چىنگادۇبې ھاياجانلىنىپ ئۇتۇق سۆزلىدى.

— بۈگۈنكى كۈن مېنىڭ ئۈچۈن ھەم خۇشاللىق، ھەم مەيۈسلۈك كۈندۇر. چۈنكى مەن بۈگۈن ھەقىقىي دوستلار بىلەن خەيرلىشىپ تۇرىمەن، ـ دېدى ئۇ.

سوۋېت ئالىي بىلىم يۇرتلىرىنى تاماملىغۇچىلار جەمىيەتلىرى پرېزىدېنتلىرى-لېۋانلىق پەرخات ئەل-ھەمەل ۋە مەرەككەشلىك كورش مۇھەممەت مەزكۇر جەمىيەتلەرنىڭ سسسر بىلەن يېقىن ئالاقىلىرى ھەققىدە، سوۋېت ئالىي بىلىم يۇرتلىرى تەرىپىدىن چەت ئەللىك ياشلارنىڭ بىلىم ئېلىشىغا كۆرسىتىلىۋاتقان ئەترابلىق ياردەملىرى ھەققىدە ھېكايە قىلدى.

ۋ. ئى. سۇرىكوۋ نامىدىكى بەدىئىي ئىنستىتۇتنى تاماملىغۇچى چەت ئەللىك تالىپلار ئۆز ئەسەرلىرىنى نامايىش قىلدى. شۇنداقلا بۇ پەردە م. گوركىي نامىدىكى ئەدەبىيات ئىنستىتۇتىنى تاماملىغۇچىلارمۇ ئۆز ئەسەرلىرىنى ئوقۇپ بەردى. دۆلەت كىنېماتوگرافىيە ئىنستىتۇتى تالىپلىرى ئۆزلىرىنىڭ دىپلوم ئىشلىرى بولغان كىنو لېنتىلارنى نامايىش قىلدى.

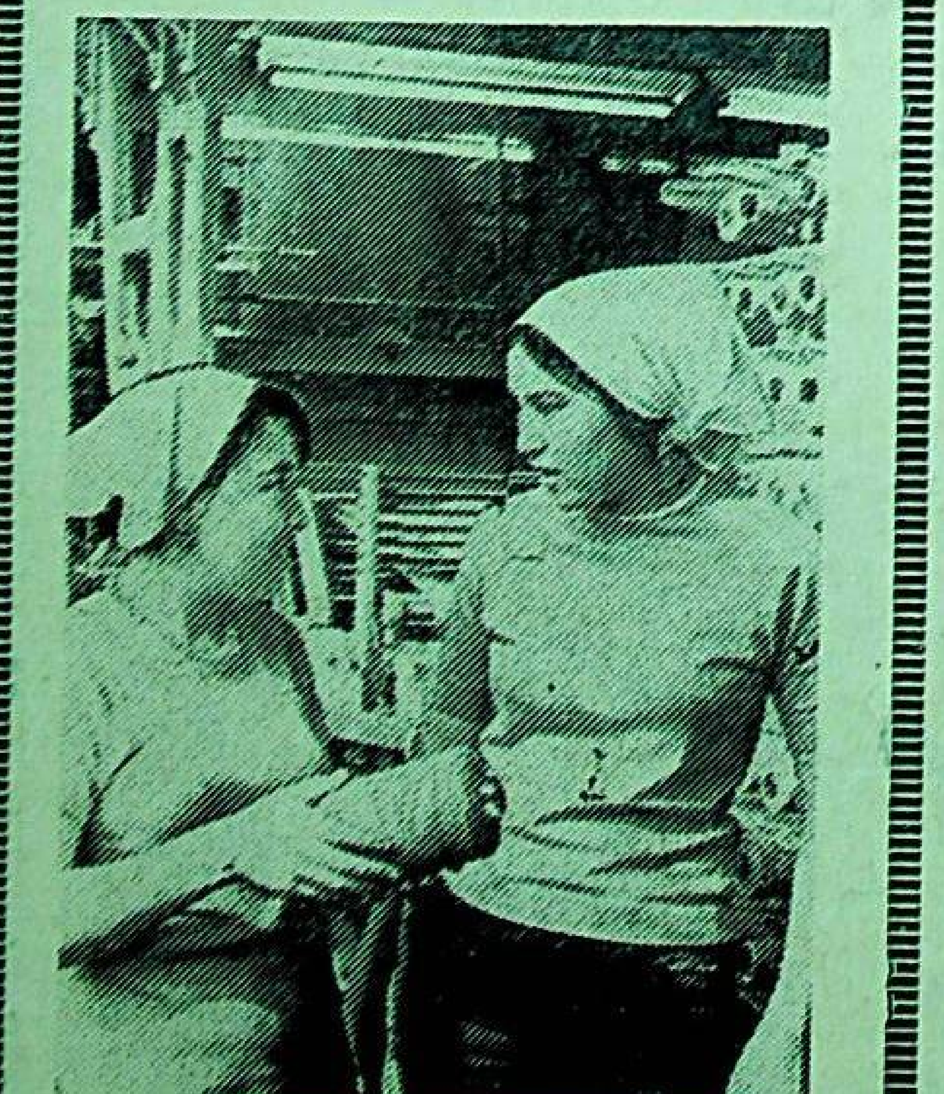

سۈرەتتە: ئالمۇتا گىلەم فابرىكىسىنىڭ ئىلغار توقۇغۇچىلىرى ناسىيەم ئىسمائىلوۋا (سولدا) بىلەن كلارا ئازنباقىيېۋالار ئىش يۈزىدىن سۆھبەتلەشمەكتە.

ھېزمەت ئابدۇللىن.

كەچكى يۇلتۇز

(ئاخىرى، بېشى ئۆتكەن سانلاردا.)

لۇتفۇللا زومىگىغا قاراپ، ئاچچىق كۆلۈمسىرىگەندەك ئىككىلىنىپ قالدى؛ ئۇ ئاسىنىڭ تەنىلىك گېپى بىلەن خاتىرىگە كەلگەن بىر ئەھۋال توغرىلىق ئويلاپ، ئۆزىنىڭ بىر چاغلاردا جۈڭگونى تەرىپلىگەنلىگىنى ئەينە شۇ ۋاقىعەگە ئوخشاتتى.

— ئوتتۇرا ئەسىرنىڭ بېشىدا ياشىغان مەشھۇر گرۇزىن شائىرى مۇھەممەت تەيمۇرازنىڭ بىر ئىشى ئىبرەتلىك بۇ خۇسۇستا، — دېدى ئۇ. — تەيمۇراز شاھ ئابباسنىڭ ئەسىرىگە چۈشۈپ، ئالتە يىل ئاستراباد زىندانىدا ياتقان. بۇ ۋاقىت ئىچىدە ئۇنىڭ ئايالى ۋە ئىككى ئوغلى شائىرنىڭ كۆزىچە بورە-يولۋاسلار ئالدىغا تاشلىنىپ، دەھشەتلىك ئۆلتۈرۈلگەن ئىدى... لېكىن شائىر ئاخىرى ئۆز ئېلىگە قېچىپ كەلگەن چاغدا، كۆزلىرى قۇيۇلۇپ كەتكىنىگە قارىماي، ئەشۇ ئۆزىنى قىينىغان ئەلنىڭ «لەيلى-مەجنۇن»، «مىڭ بىر كېچە» قاتارلىق نادىر ئەسەرلىرىنى گرۇزىن تىلىغا تەرجىمە قىلغان، ئەرەپ، پارسى شېئرىيىتىنى تەرىپلىگەن. دېمەك، — دەپ داۋام قىلدى لۇتفۇللا ئەجايىپ مەنتىق خۇلاسىدە، — خەلىق بىلەن ئەل ۋە ئۇنىڭ ھۆكۈمرانلىرى تامامەن باشقا-باشقا ھادىسە. دۇنيادىكى بارچە خەلىقنىڭ ئۆز ئالدىغا ئۇلۇقلىقى، ئۆز ئالدىغا ماددىي-مەدەنىي، روھىي-مەنىۋىي بايلىقلىرى بار. ھەقىقىي شائىر، زادى ھەقىقىي ئىنساننىڭ ئەندى-شۇ بايلىقلارنىڭ ھەممىسىنى قەدىرلەشتە، ئۇلارغا ھەسسە قوشۇشتا ئەمەسمۇ؟! شۇڭلاشقا شائىر بارلىق يەردە، ھەر قانداق ئەھۋالدا پەقەت ئىنسانىي مۇدىا-مەسلەك ئاساسىدا سايرايدۇ.

جەيۋەن كۆلمەن دەپ يوتىلىپ كەتتى، توغرىسى — ئۇنىڭ سۆزنى كۈلكىسى تەبسى قاقاشقا ئايلىنىپ، كۆز چاناقلىرىدا تەييار تۇرغان چاپاقلىرى ۋازىلىن ئوخشاش سىقىلىپ چىقماقتا ئىدى. زومىك ناھايىتى ئوڭايسىزلانغان ھالدا ئوتتۇقلاپ، لۇتفۇللىنى ئەيىپلىگەندەك ئالىيىپ قارىدى:

— بىزنىڭ بۇلبۇل بولۇپ سايرايسىز! — دەپ، قوللىرىنى ئۆڭلىگان ھالدا ئورنىدىن تۇردى ۋە مەھبۇسنى ئېلىپ چىقىپ كېتىشكە ئالدىرىدى.

* * *

ئىككىنچى قېتىمقى ئۇچرىشىشتا لۇتفۇللىنى جەيۋەننىڭ ئۆزىمۇ تونۇماي قالدى. ئۇنىڭ ئۆز-كۆزى قان بولۇپ، تىماقلىرىنىڭ ئاستى بېغىردەك سەينەككە ئايلانغان ئىدى. ئاما ئوتتۇك ئوكچىلىرى، سىم قامچا، باگبانگىزلار زەپتىدىن ئىششىپ، قوغۇشۇندەك ئېغىرلىشىپ كەتكەن بەدىنىنى ئاران تىك تۇتۇپ تۇرغان شائىر شۇندىمۇ ژىقلماسلىققا تىرىشىپ، بارلىق سوئاللارغا سەلبىي جاۋاپ ئورنىدا، بېشىنى ئېغىتىپ تۇردى، خالاس.

— ئەندى پەقەت پۈتۈن يولداشلىرىم بىلەن ئۇچراشتۇرۇپ، رەسمىي سوت ژۈرگۈزسەڭلارلا سوئاللىرىڭلارغا جاۋاپ بېرىمەن. بولمىسا — تىرىك تۇرغۇزۇپ يېسەڭلارمۇ ياكى ئۆزەڭلارچە قۇرۇتلىتىپ، سەي قىلساڭلارمۇ — ھېچ جاۋاۋىم يوق! — دېدى ئۇ.

جەيۋەن ئۇنى ئېپ چىقىشقا ئىشارە قىلىپ، ئاندىن قانخورلۇق خۇمارى خېلە تارقىغان زومىگنى يېنىغا چاقىردىدە:

— ئەتە-ئوگۈن ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى ئۇزلەشتۇرۇپ، ھۆكۈم چىقارغىچە ئولتىرىپ قويماڭ، جۇجاڭ، — دېدى. — مۇمكىن بولسا، ئۇ جاھىلنىڭ بەدىنىنى بىر قاتا تازىلاپ، «مەراسىمغا» تەييارلاپ تۇرسۇن.

— خوپ، جانابىي جەيۋەن.

ئاما كەسىپىي سادىست ئاغزىدا «خوپ» دېگەن بىلەن، ئۇنىڭ كۆڭلى، زۇلۇم خۇرۇشىدا قايناپ كەتكەن ۋۇجۇدى، مەھبۇسلارنى يەنە بىر قىيناپ، راھەتلىنىشنى خالاتتى.

* * *

ئادەمنى قىيناش ھۈنىرى بويىچە خىتاي جاللاتلىرىنىڭ تەڭدىشى يوق بولۇپ، بۇ ساھادا ئۇلار تا زاكىسىدىن تارتىپ ياماغلىق، قاراملىق بىلەن تەربىيەلەنگەن. ھەر قانداق زېدى پەس ئاغرىق ئادەملەرنىڭمۇ ئەقلىگە سىغمايدىغان «كەشپىياتلار» ياراتقان. شۇ خىلدىكى ئەڭ ئەشەددىي ھۈنەرنى، كېيىنلى ئېگەللىگەن مىللىي مۇنايىق زومىگمۇ ئوتتۇقۇندىكى مەخپىي تەشكىلات ئەزالىرىنى قىيناش باشلانغاندىن بېرى ئۆزىنى ئەجايىپ بەھرىمەن ۋە بەختلىك سەزمەكتە ئىدى.

9

ئاخىرقى قېتىم تۈرمىدىكى سوراق زالىغا ئېلىپ كىرگەن لۇتفۇللا بۇ كەڭ بولمىنىڭ بۈگۈن بىر ئالاھىدە تەنتەنىلىك ۋە مۇدھىش مەراسىمغا لايىق ھازىرلانغانلىقىنى بىردىن بايقىدى. جوزا تەخلىت پاكا ئۇستەللەرمۇ، ئۇ يەر-بۇ يەرگە سېلىنغان پايانداز-گىلەملەرمۇ يوق-ھەممە يەر تاپ-تاقىر؛ تاختايدىن ياسالغان بۇلۇڭلۇك ئۇسىنىدىكى بىر نەچچە يۇمشاق ئورۇندۇقلار بىلەن يالغۇز ئۇستەلنىڭ تۆۋەن قارشىسىدا، ئەشۇ تاقىر پولنىڭ تاق ئوتتۇرىسىدا بىر قېلىن پەنىلىك بەلدىڭ تۇراتتى. ھەممىدىن ئاۋال تەنھا ئۆزى ھايدىلىپ كىرگەن لۇتفۇللا يەنە شۇ بەلدىڭگە قاراپ، ئۇنىڭ سىرىنى، تارىخىنى جورىغانەدەك بولدى.

«قانچىلىغان ژىللاردىن بېرى موجۇتسەن، مۇدھىش يادىكار؟! قانچىلىغان بىگۇنا جانلارنىڭ شۈركۈنۈچ-تىترەكلىرى، كوز ياشلىرى سىڭگەن ساڭا؟! كەلگۈسى ئەۋلاتلار سېنىڭ شۇ قەدەر گۇنسىز، ئۇنسىز گۇۋاچى ئېكەنلىگىنى بىلەرمۇ؟ بىلمىگىنىڭ ئوزىمۇ ئەۋزەل. بولمىسا — مۇزېيلار تورىگە چىقىپ، مەڭگۇ موشۇنداق مۇڭۇيۇپ تۇرغان بولار ئىدىڭ. زادى ئادەمنىڭ تەغدىرى يېشىلىدىغان شۇ سوغاق بولمىدە، بىر پەس بولسىمۇ ئورە تۇرۇۋېلىشقا تىرىشىدىغان دەقىقىلەردە ساڭا ئوخشاش گۇنسىز گۇۋاچىنىڭ ھاجىتى نېمە؟! — لۇتفۇللا شۇ ئويلار بىلەن ئېيىپ ئورۇۋەتكۈسى كەلدى ئەشۇ توپا رەڭ بەلدىڭنى. ئاما ئىككى جىسەكچى ئوتتۇرىسىدا گىرەدە قىسىلغاندەك قىسىلىپ جىم تۇرۇشنى داۋام قىلدى.

سۈرلۈك بولمىگە ئۆمىرىدىن مۇئەللىم بىلەن خاگدىكى ھالاكەتتىن ئامان قالغان ئىككى داۋاتۇر-دىياسىنىڭ ئاغىنىلىرى كىرىپ كەلدى؛ ئۇلار لۇتفۇللىنى كورۇشى بىلەن چوچۇپ كەتكەندەك سىلكىنىپ، ئاندىن ئۆزلىرىنى ئوتقان ھالدا، قان ئۇيۇغان كوزلىرىدە كۈلۈشكە تىرىشتى.

— باشقا ھېچ كىم يوقمىدى سىلەر بىلەن؟ — دەپ سورىدى لۇتفۇللا. ئاڭغىچە يېتىپ كىرگەن زومىگنى كورۇپ سەسكەنگەن مۆمىرىدىن بېشىنى چايقاپ جاۋاپ بەردى.

بۇلۇڭنىڭ ئارقا ئىشىگىدىن جەيۋەن يەنە ئىككى ئەمەلدار بىلەن خائىن ھېكمنۇر چىقتىدە، يۇمشاق ئورۇندۇقلارغا ئولتىرىشتى. مەھبۇسلارنىڭ ھەممىسى ئەندى ھېكمنۇرغىلا قادىلىپ، چەكسىز ھەيران بولماقتا ئىدى. يەنە بىر قانچە دەقىقىلەردىن كېيىن، ئۇزلىرى تەرەپكە كوز قىرىنىمۇ سالالماي، قىينىلىپ ئولتارغان خائىنغا قاراپ، كوزلىرى ئۇچقۇنداشقا باشلىغان ئۇلارنىڭ، شۇ خىل ھەيرانلىق، ھاياجانلىق نەپرەت-ژىرگىنىچ بىلەن تولغان كوزلەر ئاستىدا ئازاپلىنىۋاتقان ھېكمنۇر سوت كاتىۋى بولغان ئۇيغۇرنىڭ چىرايىغا قاراپ، بۇ كوپنى كورگەن خىزىرسىمان ئادەمنىڭ ئەزىرىدىنمۇ ئوزىگە نىسبەتەن تامامەن يات، تامامەن رەنجىگەن-نەپرەتلەنگەن بىر ھالەتنى كوردى. قېرى كاتىپ، ھەقىقەتەن، شۇ منۇتلاردا ئەشۇ ئولۇمگە مەھكۇم مەھبۇسلار بىلەن ئوزىنىڭ زەمىنداش، قانداش-باغىرداش ئېكەنلىگىنى ھىس قىلىپ، ھېكمنۇرنىڭ خائىنلىغىغا نەپرەتلەنمەكتە ئىدى.

چېرىكلەر بولمىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى بەلدىڭنى ئېلىپ، مەھبۇسلارنىڭ كەينىگە قويدىدە، ئۇلارنى ئولتارغۇزماقچى بولدى. لېكىن لۇتفۇللا «ئورە تۇرىمەن!» دەپ رەت قىلدى ئۇلارنى. قالغانلارمۇ ئۇنىڭغا ئەگەشتى. پەقەت ئىككى داۋاتۇرنىڭ بىرى خاگدا قارىلىپ، ئاندىن تاياق زەپىدە تامامەن كاردىن چىققان پۇتىنى لاكاسلىتىپ ئولتىرىشقا تەمشەلدىيۇ، ئاما يەنە يېنىدىكى ھەمرالىرىغا يولىنىپ، ئورە تۇرۇشنى داۋام قىلدى.

بولمىنىڭ ئوتتۇرىسىغا جادۇ ئېلىپ كىرىلدى. «ھەيۋى بولۇش كېرەك» دەپ ئويلىدى لۇتفۇللا. ئاما ئۇ خاتالاشقان. ئەمەلدارلار بىلەن بولغان مەسلىھەت قايتا-قايتا ئورۇمچى قويغان قەبىھ شەرتلەرگە كېلىپ تاقىلىپ، ئەگەر مەھبۇسلار ئۇلارنى ئادا قىلمىسا، بەلگۈلەنگەن ئالىي جازانى تېز بەجا كەلتۈرۈش ھاجەت ئېكەنلىگى تەكىتلەنگەن ئىدى. بۇ ھەقتە يەنە شۇ زومىك ئالاھىدە قىزغىنلىق كورسىتىپ، ھەتتا جەيۋەنگە ئۇلۇق خىتاي ھوكۇمرانلىغىدەك بۈيۈك تەرتىپكە نىسبەتەن قارشىلىق قىلغان تەنتەك تارانچىلارغا «يۇمشاق كوڭۇللۇك قىلىۋاتىسىز» دېگەندەك ھىللەت تاقماقچى بولدى. مانا شۇڭلاشقا جەيۋەن ئىسيانچى ياشلارنىڭ «ئوز گۇنالىرىنى» ئىقرار قىلىپ، ئالىي ھاكىمىيەتتىن كەچۈرۈم سورىشى كېرەك ئىكەنلىگىنى يەنە بىر ئېيتتى. ئاندىن ھېچ سادا چىقمايدىغانلىغىغا كوزى يېتىپ، قانخور زومىگنىڭ مەيلىچە بولدى، خالاس. ئۇ، پەقەت لۇتفۇللىنى ئاۋال ئېتىپ، ئاندىن جادۇغا توغراۋېتىشنى ئوتۇنگەن ئىدى زومىگدىن. ئاما قۇتلۇق قانلار بەدىلىگە سەمەرگەن ۋەھشى، ئەكسىنچە، شائىرنى تىرىك توغراشقا بۇيرۇق بەرگەن...

* * *

ئەتىسى ئەتىگەندىن باشلاپ كوچا-كوچىدا جاڭ سوقۇلۇپ، خەلىق مويتۇگزا مەيدانىغا قاراپ ماڭدى. كىشىلەر شۇ خىل ھەيۋىلىك ھەرىكەتلەردىن كېيىن، مەخسۇس ھارۋىلار بىلەن ئېلىپ چىقىدىغان مەھكۇملەرنى كۈتۈپ، قاپقا-دەرۋازا، كوچا دوخمۇشلىرىدا تۇرۇشماقتا.

زىندان دەرۋازىسىدىن قىزىل-جىيا ئۈچ ھارۋۇ ۋە ئۇلارنى مۇھاپىزەت قىلغان ئاتلىق چېرىكلەر چىقىپ كەلدى. ھەر بىر ھارۋۇنىڭ ئۈستىدە-قوللىرىغا كويزا، پۇتلىرىغا كىشەن سېلىنغان ئىككى مەھبۇس بىلەن شاپ-قىلىچلىرىنى يالىڭاچلىغان ئىككى جاللات؛ ئۇلارنىڭ كىيىملىرىمۇ قىزىل-جىيا پەرەڭدىن بولۇپ، قانلىق مەراسىمدىن دېرەك بەرگەندەك. پەقەت مۇھاپىزەتچى چېرىكلەر ئاتلىرى ئارىسىغا ئېلىنغان تورتىنچى ھارۋۇ ئۈستىدە قانداق ژۇك بارلىغى نامەلۇم-ھارۋۇنىڭ ئۈستى ئالىچا-تېكمەتلەر بىلەن يېپىلغان.

دەھشەتلىك جىم-جىتلىقتىكى توپ ئىچىدە تېز ئىلگىرىلەپ، ھارۋۇلارغا ياندىشقان قەمبەرنىسانىڭ كوزى بىرىنچى ھارۋۇ ئۈستىدىكى مۆمىرىدىن مۇئەللىمنىڭ كوزلىرى بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى. مۇئەللىم كەمبەغەل موماي ئەڭلىنى كىيگەن قىزنىڭ كوزىدىن تونۇپ، كۈچلۈك سىلكىنىپ كەتتى. ئۇ، بىلىنەر-بىلىنمەس ھالدا ئاخىرقى «بوش» ھارۋۇنى ئىشارە قىلدى. قەمبەرنىسا بۇ ئىشارىگە بىردىن چۈشىنىپ، سەسكىنىپ كەتتى... سۆيگەن ژۈرەكنىڭ سەزگۈرلىگى شۇ قەدەركى، ئۇ ئەشۇ سىرلىق، دەھشەتلىك ھارۋۇدا ئەزىز لۇتفۇللىنىڭ پارچىلىنىپ ياتقانلىغىنى بىردىن بىلدى ۋە پۇتۇلەي گاڭگىرىغان ھالدا ماڭالماي تۇرۇپ قالدى.

سۈرەتتە: تالدىقورغان ئوبلۇسى، پانفىلوۋ رايونى، پەنجىم ئاملىق ئۇيغۇر يېزىسىدىكى «شاتلىق» ناخشا-ئۇسسۇل ئانسامبلىنىڭ قاتناشچىلىرى.

تەھرىر ھەيئىتى

تەھرىراتنىڭ ئادرېسى: 480091، ئالمۇئاتا شەھىرى، فۇرمانوۋ كوچىسى، 88. تېلېفونلار: 82-60-62، 85-39-62. گېزىت-ژۇرنال نەشرىياتىدا نەشر قىلىندى. ئىندېكس 72877